

Kunelius, Textually Speaking

**Risto Kunelius:
THE NEWS, TEXTUALLY
SPEAKING.**

**Writings on News
Journalism and
Journalism Research.**

Tampere: Acta Universitatis
Tampereensis, ser. A, vol. 520.
1996. 415 s.

Risto Kunelius asetti väitöskirjansa yhdeksi tavoitteeksi avata keskusteluyhteyttä toimittajien suuntaan. Tavoite toteutui ällistyttävästi: jo parin päivän kuluttua väitöstilaisuudesta yhteys oli auki. Toimittaja Marja Sjöberg kirjoitti Aamulehdessä 10.12.1996 Kuneliukseen viitaten: "Joku tarvitsee 450 (!) sivua englanninkielistä tekstiä osoittaakseen, että suomalainen uutisjournalismi on muuttanut melkoisesti sitten 1950-luvun. Että tärkeiden ja yleisesti merkittävien asioiden seuraaminen on nykyisin enemmän passiivista katselemista kuin osallistumista niistä keskusteluun."

Sjöberg antoi ymmärtää, ettei Kunelius sano mitään, mitä hän ei jo tietäisi, mutta sanoo sen verratoman mutkikkaasti kaikkien tiedotusoppineiden ja muidenkin tohtorien tapaan. Tämän Sjöberg iienee saanut selville väitöskirjan huolellisen lähi- tai läpiluvun avulla, vaikka tunnustaakin, ettei ymmärrä tutkijoiden diskurssista mitään. Merkittävä suoritus! Itse tuskin pääsen arvioissani yhtä säkenöivän selkeään yhteenvedoon "tässä ja nyt" – olletikin kun onnettomuudekseni kuvittelen jopa ymmärtäväni tutkijoiden diskurssista jotakin.

Kuneliuksen tutkimuskohteena on uutisjournalismi, mutta ei käytäntönä vaan sen tuotteina, teksteinä. Teksti on sikäli aika veikeä tutkimuskohde, että erinäistenkin dekonstruktionistien mukaan sitä ei oikeastaan edes ole: teksti itsessään haihtuu kuin pieru Saharaan ja jäljelle jää vain joukko vaihtelevia kaikuja mitä moninaisimpien *reading formationien* holveissa. Kuneliuksen käytännönläheisyys – siinä mitassa kuin norsunluutorni-tutkijalla sitä ylipäätään voi olla –

näky siinä, että hän tällaiset 'tekstiteoriat' tylästi ohittaen asettaa tekstin journalismitutkimuksen kulmakiveksi (mm. ss. 260-263). Tutkimus onkin häpeilemättömän tekstikeskeinen ja osoittaa tällaisena, ettei tekstuaalinen ote ole suinkaan ammentanut itseään loppuun olipa teksteille teoreetikkojen aivokäytävissä käynyt kuinka tahansa. Toisaalta tekstikeskeisyys on myös rajoite – etenkin kohdissa, joissa argumentaation lujittaminen olisi edellyttänyt astumista tekstin ulkopuolelle vastaanottokäytäntöihin.

Tutkielman rakenne on episodimainen. Lehti uutista ja sen geneeristä luonnetta Kunelius lähestyy neljän eri teeman – representaation, arkijärjen, ideologian ja vallan – pohjalta. Kukin teemoista on nostanut tarkasteluun tietyn erityisen puolen uutisgenrestä ja johtanut näin omaan, episodimaiseen tapaustutkimukseensa. Kyse on teemojen pohjalta lähteivistä mutta väljästi samalle teoreettis-metodologiselle perustalle rakentuvista interventioista tutkimuskohteeseen. Vaikka tällainen rakenneratkaisu sisältää omat riskinsä, Kuneliuksen käsissä se toimii hyvin: teemojen pohjalta näkökulmaa on voitu vaihtaa joustavasti samalla kun teoreettis-metodologinen perusta luo episodeille yhtenäisyyttä estäen työtä rajoimasta joukoksi erillisiä tarkasteluja.

Kunelius asemoi työnsä journalismitutkimuksen kentälle hiukan erikoisesti: sen asemesta, että olisi luonut kattavan katsauksen tuon tutkimuksen tilaan ja rakentanut oman kantansa suhteessa siihen, hän on valinnut neljä journalismitutkimusta eri tavoin edustavaa teosta, joita puntaroimalla ja arvostelemalla hän perustelee omaa näkökantansa. Tässä päämäärä, oman kannan valaisu- ja oikeuttamistarkoitus, on päässyt pyhittämään keinoja, teosten punnintaa ja kritiikkiä, josta syystä sitä ei voi pitää kaikin puolin kohdallisena itse teosten kannalta. Tästä syystä en ensinkään ihmettelisi, jos arvostelun kohteiden niskakarvat olisivat tuon tuostakin pörhistyneet käsillä olevan kirjan ääressä.

Ei myöskään käy kaikin puolin selväksi, missä suhteessa Kuneliuksen noista teoksista esiin nostamat ja arvostelemat seikat ovat hänen omaan näkökulmaansa. Toki hän saa noiden teosten tarkastelun kautta rajattua ja alustavasti kartoitettuaakin sitä maastoa, jolla hänen interventiionsa liikkuvat.

Genret ja diskurssit

Varsinaisessa teoriajaksossa Kunelius tarttuu tiedotustutkimussakin tällä haavaa muodokkaisiin diskurssin ja genren käsitteisiin pyrkien täsmentämään ne tavalla, joka antaisi kummallekin oman, työnojaollisesti määrittävän asemansa tekstintutkimuksessa. Siihen nähden, miten erisuuntaisesti ja jäsenymättömästi näitä käsitteitä on käytetty, pyrkimys on tärkeä mutta samalla erittäin haastava. Kuneliuksen ratkaisuehdotus on, että diskurssin käsite viittaisi puhetapoja institutionaalisesti määrittäviin seikkoihin, kun taas genren käsite viittaisi niihin (institutionaalisista) diskurssista periaatteessa riippumattomiin sääntöihin, jotka määräävät diskurssien aktualisoitumista näiksi tai noiksi teksteiksi. Ehdotus vaikuttaa lupaavammalta kuin useimmiten tähänastista. Toisaalta diskurssin sitominen institutionaalisin perustoihin rajoittaa pulmallisella tavalla käsitteen alaa – seikka, jonka Kunelius itsekiituisesti tunnustaa heittäessään (ss. 102-104) kuin lisäyksenomaisesti esiin, että diskurssiivisen formaation käsitteen kehittyä voisi viedä asiassa eteenpäin. Tämä kehittyä jää kuitenkin vielä tekemättä.

Huomiota kiinnittää, ettei Kunelius ole ottanut käsitteellisiin kehittäilyhinsä mukaan kolmatta, diskurssin ja genren seurassa usein tavattua muotikäsitettä, nimittäin intertekstuaalisuutta. Toki tämä olisi saattanut mutkistaa vaatavaa käsitteellistä kehittäilyä vielä entisestään. Silti sen tarkastelu, mitä tämä käsite pitää sisälleen ja missä käsitteellisissä suhteissa se on diskurssiin ja genreen, olisi ollut perusteltua teoriajaksossa siksi, että sen kautta olisi ollut

mahdollista luoda teoreettista perustaa 'vieraan' puheen problematiikan jäsentämiseksi. Tämä problematiikka nousee esiin työn tapaustutkimuksissa tuon tuostaan.

Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat Kunelius on rakentanut lisensiaatintutkimustaan tutun kerronnan voimakentän pohjalta. Sen avulla hän mm. pystyy erottelemaan hyvin näppärästi ja taloudellisesti ne genret, joiden välityksellä journalistinen diskurssi aktualisoituu teksteiksi, ja antamaan osuvan joskin tietysti aika yleiseksi jäävän luonnehdinnan niille tyyppillisestä kerrontatavasta (ss. 142-145). Kerronnan voimakenttä luo myös vankkaa ja yhtenäistä perustaa työn empirian muodostaville tapaustutkimuksille.

Niistä ensimmäisessä Kunelius selvittelee representaatio-teeman pohjalta, kuinka poliittinen journalistiikka – tai poliittisen ja journalistisen diskurssin suhde – on historiallisesti kehittynyt. Kehityksen myötä tilanteesta, jossa journalistinen diskurssi yksinkertaisesti vain antoi tilan poliittiselle, on tullut tilanteeseen, jossa poliittisesta diskurssista on tullut journalistisen diskurssin kohde. Samalla lukijoista on tullut 'kuulijakunnan' asemesta 'katsojakuntaa': lehtien palstoille painettu poliittinen diskurssi on saanut lukijoita osallistavan puheen asemesta yhä enemmän heitä poliittikasta etäännyttävän esityksen ja tapahtuman luonnetta. Nämä näkökohdat eivät toki ole uusia (edes toimittajakunnalle); toisaalta erittelemällä Helsingin Sanomien aikavälillä 1950-1992 presidentin uuden vuoden puheesta julkaisemia uutisia Kunelius pystyy osoittamaan hyvinkin yksityiskohtaisesti, kuinka muutos on tapahtunut.

Toisena 'tapauksena' on journalistisen kerrontatavan muutos arkijärki-teeman pohjalta ja noin 1600 Helsingin Sanomien aikavälillä 1956-1989 julkaiseman, luontoa ja ympäristöä käsittelevän uutisen valossa. Kuneliuksen havaintojen mukaan journalistiikka näyttää tältäkin osin kehittyneen jo ensimmäisen casen osoittamaan suuntaan: tilanteesta, jossa journalisti-

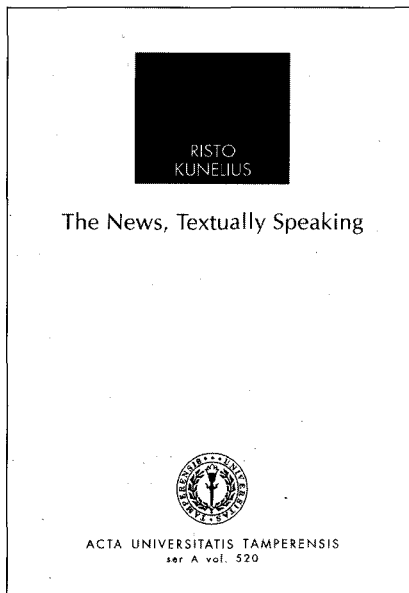
otti välittääkseen ulkopuolisten diskursseja tekemättä välttämättä selvää eroa oman ja 'vieraan' puheen välille, on tultu tilanteeseen, jossa ero tehdään usein hyvinkin selväksi ja jossa 'vieraista' puheista tulee journalistisen diskurssin käsittelemä kohde. Valaisevaa on taaskin tapahtuneen muutoksen yksityiskohtainen kuvaus. Edelleen Kunelius tulkitsee kiintoisesti 'vieraan' puheen saamaa roolia suhteessa lehden omaan puheeseen yhtäältä sen autentisoijana ja toisaalta kätkeyn ironian mahdollistajana. Toisaalta itselleni ei valjennut, mikä on perustellut tämän nimenomaisen tapaustutkimuksen kytkemistä arkijärki-teemaan.

Kolmas, kovaan uutiseen kohdistuva tapaustutkimus on itse asiassa tiivistelmä niistä edelleenkin osuvista näkökohdista, joita Kunelius esitti jo lisensiaatintyönsä tältä journalistin lajista. Pistää silmään, että työn johdannossa tämän osatutkimuksen erityiseksi teemaksi lupailtu ideologia pilkahtaa esiin vain ohimennen (ss. 294-295). Pulmallista tässä on – kuten oli lisensiaatintyössäkkin – 'geneerisen lukijan' ominaisuuksien välitön johtaminen tekstin geneerisistä piirteistä. Uusi ja hedelmälliseltä vaikuttava eronteko 'geneerisen lukijan' ja tekstin etusijalle asettaman lukutavan välillä ei poista peruspulmaa, joka kiteytyy kysymykseksi: onko 'geneerinen lukija' tekstin piirteiden kopio vai onko siinä kyse konventioista, jotka teksti edellyttää lukijan hallitsevan? Muutamat viittaukset kirjallisuustieteellisiin 'implisiittistä lukijaa' käsitteleviin teoksiin jäävät koristeiksi, koska se anti, jonka ne pulman käsittelemiseksi olisivat tarjonneet, on jäänyt tyten hyödyntämättä.

Laatu rakentaa populaari hajottaa

Neljännän tapaustutkimuksen aiheena on populaarijournalistisen uutisen luonne suhteessa ns. laatujournalistiseen. Tässä Kunelius on ankkuroinut teoreettiset lähtökohdansa relationaaliseen valtakäsitykseen ja Fisksen ajatukseen siitä, että populaarijournalismin sisältö järjestelmää vastustavaa po-

tenssia. Vaikka monikin on suhtautunut tähän ajatukseen happamasti, se kaikessa ongelmallisuudessaan avaa kiinnostavan näkökulman populaari- ja laatujournalismin kääntäessään niiden suhteen teoreettisesti päällelleen:

missä edellinen on tavallisesti ymmärretty laatujournalismin nurjaksi puoleksi, siinä Fisksen ajatus nostaa sen keskiöön määrittäen laatujournalismin sen nurjaksi puoleksi, marginaaliseksi Toiseksi. Kuneliuksen populaarijournalismin suhteessa laatujournalismin valaiseva tutkimusasetelma on rakentunut tämän näkökulman varaan.

Populaarijournalismin empiirinen erittely po. asetelman puitteissa on mielestäni kirjan kiintoisinta antia. Jo kohtalaisen suppeankin aineiston pohjalta Kunelius pystyy osoittamaan, että populaarijournalismi eroaa paitsi juttuvalinnaltaan myös – ja nimenomaan – juttujen käsitteilytavaltaan monessakin suhteessa laatujournalismista. Missä laatujournalismin on esimerkiksi taipuvainen rakentamaan yhtenäistä "me"-Suomea, siinä populaarijournalismin etsii "meidän" piiristämme ristiriitoja ja halkeamia; missä laatujournalismin käsittelee aineistoaan kurinalaisesti kovan uutisen geneeristen vaatimusten mukaisesti, siinä populaarijournalismin on kurtonta, taipuvainen vihjailevaan pilantekoon jne. Lyhyesti: missä laa-

tujournalismi rakentaa sinä populaarijournalismi hajottaa.

On kuitenkin oma kysymyksen-
sä, mitä populaari- ja laatujourna-
lismien havaitut erot oikeastaan
merkitsevät casen perustana ole-
van valtaproblematiikan kannalta.
Kunelius päätyy – terveellistä kyllä
– hiukan epäilevälle kannalle sen
suhteen, mitä relationaalisen val-
tateorian nimiin vannoneet ovat
esittäneet populaarijournalismin
lukijoilleen tarjoamasta valta- ja
vastarintapotentiaalista. Menisin
itse vielä pitemmälle ja tulkitaisin
hänen tuioksiaan siihen suuntaan,
että niiden mukaan populaarijour-
nalismi palvelee lähinnä voimatto-
mien ja vallattomien kokeman
turhautumisen purkautumistienä
heitä sinänsä ensinkään voimista-
matta. Epäilen myös Kuneliuksen
kantaa, että populaarijournalis-
min lukeminen vaatisi tai ennakoisi
erityisen aktiivista lukijaa (s.
358). Päinvastoin voisi väittää,
että koska laatujournalismi on sis-
ällöllisesti vaativampaa kuin po-
pulaarijournalismi, sen lukemi-
seen on paneuduttava pakostakin
aktiivisemmalla otteella kuin mitä
iltapäivälehdien läpiseläminen
oluttuopin ääressä edustaa.

itse asiassa käsillä olevassa osa-
tutkimuksessa Kuneliuksen teksti-
keskeinen ote aikaa törmätä rajoi-
hinsa. Tekstintutkimuksen pohjal-
ta voidaan toki päätellä, että po-
pulaarijournalismi on karnevalisti-
sesti hajottavampaa kuin rypyyot-
sainen laatujournalismi, mutta on
kokonaan toinen kysymys, onko
tuolla journalismilla lukijoilleen
tutkijan olettamaa merkitystä.
Karttaen viisaasti vaikutuksen kä-
sitettä Kunelius katsoo populaari-
journalismin tarjoavan "erilaisia
avauksia symboliseen vastavaltan-
aan" (s. 354). Mutta jotta edes
tarjoamisesta voisi perustellusti
puhua, tarvittaisiin käsitystä luki-
joiden näkökulmista – se, mikä
tutkijasta saattaa näyttää avauk-
selta symboliseen vastarintaan,
saattaa lukijoista näyttää vallan
muulta. Niinpä kysymys, sisältyykö
populaarijournalismin järjestel-
mää vastustavaa potentssia vai ei,
jää käsillä olevassa kirjassa vielä
vastausta vaille.

VEIKKO PIETILÄ

Vallan viekoitteleva katse

**Marianna Laiho & Iiris
Ruoho (toim.):
NAISEN NAAMIO,
MIEHEN MASKI.
Katse ja sukupuoli
mediakuvassa.**

Helsinki: KSL 1996. 207 s.

Kuva politisoitui 1960-luvun lo-
pulla. Tuolloin marxilaiset ranska-
laiskriitikot laittoivat länsimaisen
kuvallisen kulttuurin kertaheitolla
järjestykseen toteamalla, että vi-
suaalinen representaatio oli vaijas-
tettu etupäässä keinoperspektiivin
kautta jo renessanssissa porvarilli-
sen yksilökultin ja kapitalismin
palvelukseen. Sittenkin valokuva
ja elokuva ovat uskollisesti jatka-
neet samaa perinnettä. Tämä
ideologisen positioinnin eli ase-
moinnin teoria sai hetimiten run-
saasti vastakaikua ideologiateo-
reetikoiden piirissä. Niinpä 1970-
luvun alkupuoliskolla ruodittiin
kiivaasti etenkin elokuvan kapita-
listisen värväyksen keinoja ja sen
mahdollisia vastalääkkeitä mm. le-

gendaarisen Screen-lehden pal-
toilla Englannissa.

Vuonna 1975 samainen
Screen-lehti julkaisi kuitenkin Lau-
ra Mulveyn artikkelin *Visual
Pleasure and Narrative Cinema*,
minkä seurauksena rintamalinjat
muuttuivat. Mulveyn feministinen
artikkeli sukupuoliisti sekä kuvan
että katsojan esittämällä (elo)ku-
vallisen kulttuurin patriarkaalisen
ideologian läpitunkemäksi. Siinä
missä marxilainen malli näki kaikki
katsojat yhtäläisen kapitalistisen
riiston ja värväyksen kohteina,
Mulveyn teesi siirsi miehet kuvan
eli patriarkaalisten riistäjien leiriin
ja jätti ainoastaan naiset alistami-
sen objekteiksi. Toisin sanoen vi-
suaalisen kulttuurin nähtiin uusin-
tavan patriarkaalista katseiden
poitiikkaa, jossa mies määrittyi
katseen kantajaksi ja tästä seura-
van vallankäytön ja mielihyvän
lähteeksi. Naiselle jäi vain katseet-
toman passiivisen alistujan mieli-
hyvätön positio.

Vaikka tätä toivottoman luk-
kiutunutta asetelmaa arvostelivat
niin monet feministit kuin muut-
kin ja Mulveykin hieman lavensi
näkemyskiään, oikeastaan vasta